

Kremenjak

Politički list za interese grada Šibenika i okolnih sela.

Kremenjak izlazi svaki četvrtak. Pretplatna cijena na godinu 3 Krune. Na pō godine Kruna 1.50 para. Pretplate i pisma šalju se uredništvu. Rukopisi se ne vraćaju a neplaćeni se listovi ne primaju. **Pojedini broj 4 pare (2 novč.)**

Moral i higijena u narodnoj školi strmoglavce.

(Posvećuju pokr. šk. vijeću harni oci djece).

Mi šaljemo svoju djecu u školu, da se nauče: dobru, plemenitu i korisnu. Iz želje za to je i šaljemo, a i kad nebi htjeli, došao bi zakon da nas prisili, da djecu neostavimo bez blagodatnog zdravog školskog odgoja.

I mi vam ju eto, djecu svoju i njen odgoj, povjerenje u vaše ruke, gospodo učitelji, ravnatelji i nadzornici i ti, nadležna školska oblasti.

Medjutim se zbiva na naše i na vaše oči, što nam nemože biti drago.

U pomješćima samostana sv. Frane od ove godine nalaze se škole za mušku i žensku djecu. Da se izbjegne njihovo susretanje u zajedničkoj avliji i posljedice toga, školska vlast je odredila da muški dolaze u školu 1/2 sata prije ženskih. Ta malenkost i sitna skrupuloznost je dobra i pohvalna. Al, dok je školska vlast otvorila budne oči na ovu okolnost male važnosti, ona ih je zatvorila pred stvarima težim i važnosti veće, koje bi mogle a već i dobivaju karakter moralne nepristojnosti.

U istoj avliji u vrtu napravljeni su za potrebu djece *patent-zahodi*, kakovih ćete rijetko gdje naći. Uredjeni su tako, da pusti smrdež duši i prolaznike i susjede, a kamo li neće jadnu djecu unutra. Napravljeni su pak na mjestu, kuda vodi jedna dosta živa ulica, a mokrina nečisti probiva i sam zid koji gleda na ulicu i puni ulicu i susjestvo neugodnom zaduhom, kakovu sebi sigurno nebi dopustila nijedna vlast, kad bi imala imati takav miomirisni *vis-à-vis*. Rekosmo, da u njima vlada takav akutni smrdež, da jedna djeca moraju, a da se neuguše, upotrebljavati zahod pri otvorenim vratima i bježati iz njega van što prije sa gaćama u ruci i vezati ih vanka pred zahodom, da im se na čistome zraku povrati slobodno disanje.

Ovo jedno zlo izazivlje drugo. Uprav *vis-a-vis* prama zahodu gleda prozor V-VI razreda, u kom se uče ženskice od 12-14 godina, i one moraju da gledaju ove zahodske prizore na zahodovom — recimo — *palkošniku* i ispred njega pred vratima. To je sramotno i nedostojno!

Jesu li zar tome djeca kriva? Jedna moraju da bježe, a druga, da i neće, vide. To sad. A šta će biti kad udare zimski juzi i stanu vraćati zahodske parfume natrag?! Jadna djeca!

Za ovaki *patent-zahod* potrošila je vlast, čujemo, 600 Kruna i darovala nam ovo. Mi imamo na poglavarstvu g. inženira i liječnika. Pa ako je g. inženir možda bio na putu, gdje je bio liječnik? Je li on bio po dužnosti zvan da daje svoj savjet, je li on to vidio, je li on takova šta mogao odobriti?! Gosp. Dr. Boara slovi kao jedan od boljih liječnika u pokrajini, pak nam se čini nemoguće, da bi on bio takovu higijensku sabla-

zan odobrio. On za higijenu odgovara, njegov je referat, dočim referatom g. nadzornika, čini se, da je moralna sablazan.

Ovaj *patent-zahod* ima dva odjela: za muškiće i ženskice; medju njima stoji kao pregrada mali zidić, koji nedopire do vrha i na koji se može svako veće dijete popeti i vidjeti što se zbiva u drugom odjelu. Kojim su tu mukama i moralnim i fizičkim podvrgnute ženskice, netreba govoriti; a služi li to podizanju morala, treba još manje govoriti. Mnogom čemu se u pretjerivanju kaže: *škandalozno!* — a je li to škandalozno, nek sude pametni i razboriti. Nedižemo galamu, ni viku na to, što se djeca, idući u zahod, moraju naći u avliji, a zbog česa roditelji, neznajući za drugo, neće da šalju svojih ženskica u tu školu, al — bilo bi bolje da ni toga po mogućnosti nebude. Ako za ništa drugo, da djeca bar zimi nebudu izložena buri i kiši i sigurnim posljedicam prehlade i drugom.

Spomenusmo prije riječ „*škandalozno*“. A, ako je istina što cio grad govori i što iz dobra izvora nam se potvrđuje, da se je naime skoro jedan zahod dvaputa začepio, te da su u ta dva navrata djeca muška i ženska morala upotrebljavati jedan isti zahod i tu se nalaziti skupa, onda — onda, gosp. nadzorniče, kako ćemo to nazvati?!..... Zar samo *škandalozno*?!

Da potanje govorimo?... ostaje vremena. Sad ćemo čekati mjere. Ako nam je do toga da nam se po putu nepolome koslate s mastom, razumjećete, da nam je više do toga da se nepolomi moral naše djece. — Gdje? — u školi.

Tu prekidamo. Još usput nadodajemo, da je V-VI razred ženskica prinuđen držati zatvoren svoj prozor, što gleda prama zahodu i to zbog smrdeža, pak je time taj razred, u kome ima do 40 djevojčica od 12-14 godina, faktično prisiljen ostati s jednim samim prozorom k moru i dušiti se u pokvarenom zraku.

Uprav prama tom prozoru, da slika bude potpuna, imaju svoj zahod i učitelji.

Reći će možda g. nadzornik: ta, učitelji bar neće vanka pred zahodom veživati gaće! — To ne; al mislimo, da ih je stid i ući u nj.

Nekoliko otaca.

Pismo iz Srbije.

Beograd, oktobra.

Poznati događaji što su se ovdje zbili one nedjelje kad su poginula dva luda čovjeka: bivši kapetan Milan Novaković i njegov brat bivši žandar-mariski poručnik Maksim, nijesu barem kod nas pobudili onaku senzaciju i što gore, kako se naslućivalo osobito prvijeh dana. Strana štampa, navlastito ona susjedna, koja vrebava svaku i neznatnu prigodu, da ocrni Srbiju, ovaj ne

mili događaj predstavila je na sebičan i providan način. Nego, srpski narod i štampa u prvi mah shvatili su situaciju te osudili javno postupak vlade, navlastito žandarmerije, koja se u ovakoj neprilici nije znala uzdržati, kako se pristoji.

Ovo je za Srbiju i njen ugled svakako od pohvale; tijekom više, što Novakovići kao neprijatelji današnjeg potretka nijesu uživali nikakvih simpatija. Dapače, svojim izazivnim ponašanjem i nepromišljenim pisanjem u listu „Za Otadžbinu“ pobudjivali su samo prezir. Kada srpski narod znade biti na ovaj način plemenit i velikodušan prema svome protivniku, koji postrada sa svoje nepromišljenosti i netaktičnosti vlade, onda se Srbiji ne mogu upisati u grijeh ove dvije žrtve. Brzo će se pritom otvoriti skupština, te će i tu biti govora i interpelacija. Onda će se potpuno i točno ustanoviti je li istinita ili tendenciozna vijest, da su Novakovići umoreni tajno u tamnici.

Kako znate, ovdje su vam političke grupe i stranke u napetosti jedna prema drugoj. Po tome i protivnici Pašićeva režima hoće ovaj događaj da iskoriste, te da njega i vladu učine nemogućim. Ne uspije li im to, svakako će dokakati Petroviću, ministru policije i Ceroviću, upravniku grada, jer njih i podređene im organe čine odgovornim za gornje događaje.

Prošlih dana uručena je nota srpskoj vladi o reformama u St. Srbiji i Mačedoniji. Ovdajnji poslanici Austro-Ugarske i Rusije, posjetili su Nikolu Pašića kao ministra inostranih djela i tom prilikom predali mu prepis te note, koja je u potankostima i vama poznata, jer će je biti po našim donijele i tamošnje novine. Glavni im je smjer, da se spriječi četovanje i mukla ubijstva. Glede teritorijalnih granica i zasebnih nacionalnih jedinica, u noti se spominje, da će se tek onda moći savjetovati visokoj Porti po tekstu čl. 3. Mircšteškog programa, kad se potpuno konstatira mir u zemlji.

Kako će srpska vlada i ostale zanimane države na balkanskom poluotoku predusresti ovu notu, teško je na prešac opredijeliti. Njena je dobra strana u tome, što teži miru, zapriječenju pljačkanja i bratoubilačkog četovanja.

Što se ostaloga tiče, naše je subjektivno uvjerenje, da ni ovaj put ne vodi nikakvoj blagodati po St. Srbiju i Mačedoniju. Malo je spretan i za održanje općega mira. Mi smo mišljenja, da narodima na balk. poluotoku više ne treba ni nota, ni dioba, već jedino — sloboda. U tom slučaju ne treba ni upletanje velikih sila, koje iz naše nevolje zadovoljavaju svoje prohtjeve, što nam najbolje svjedoči poznati: *Drang*. Balkan će se tek onda umiriti, kada se potpuno ostvari slobodno narodno grupisanje.

Još bih vam štošta mogao da pišem, ali zbog prostora našega „Kremenjaka“, za sada prekidam. — Ne mogu pak, a da vam ne iskažem radost na pravcu vašega rada, kojemu želimo najljepši uspjeh.

Šumadinac.

Sloboda u sindžiru.

Prateći posljednja dva mjeseca dana štamparske parnice u Bosni, nabrojili smo ukupno osam novinarskih osuda sa 24. mjeseca ili dvije godine teške tamnice, većinom u okovima. Prosječno, na svakog osugjenika po tri mjeseca.

Oslugjenici su mahom ljudi dobra glasa, inteligentni i spremni, ali su novinari — opozicije.

Optužbe protiv ovih ljudi takove su prirode, da bi ih trebalo podnijeti pravnicima na glasu, nebi li što iz njih naučili.

Jedan list — razumije se opozicije — izišao je n. pr. u petak mješte u subotu. Eto ti zbog toga optužbe čitavom uredništvu i administraciji.

Najnovi a iz Banje Luke. Urednici „Otadžbine“ Kočić i Kondić sprovedeni su nekidan nenadno sa vojskom u aps!

Ovake prijeke osude i zatvori kadre su samo da umnože nezadovoljstvo, gdje ga je i onako mnogo. Kazali su stari ljudi: I rešeto srce ima. Stani mu na jedan kraj, ono će te drugijem po golijeni!...

DOPISI.

Skradin, 12/10.

Vaš dopisnik u predzadnjoj vam poslatoj vijesti zaboravio je spomenuti da je opat Kragić otišao sa jednim općinskim povjerenstvom do mjesta „Slap“, a to jedinom svrhom, da nadje izliku sastati se s braćom Marasović, koja su se tamo toga dana nalazila. Malo dana poslije poveo sobom na izlet do Krke nekoliko djece, (jadna djeco!) i tu ostao cijeli dan. Poslije objeda došao je tamo FZM. Varešanin.

Za stalno se drži, da je *tajnim pismom* don Pedro bio obaviješten o tom dolazku. Sastanak zbilja nije ostao bezplodan. Po befhelu gosg. Varešanina, opat Kragić počeo još vatrenije raditi za veliku Hrvatsku u velikoj Austriji. Njegovi ga pako telići stali već pokorno slušati, što dokazuje i nova reklamna slika na dućanskom prozoru donaćelnika Škubonje. Tu se vide dva velika ovratnika, na većemu u velikim slovima piše: „Austrija“, a na manjem malima „Zagreb“.

Evo do čega dovodi, gospodu na našoj občini, jedan kolega Alfreda Peršića.

RAZNE VIJESTI.

Gosp. Poglavar, kažu nam, da se provezao cestom u kočiji, da se uvjeri na mjestu o njezinu stanju. Ako je istina, to je pohvalno i mi smo harni gosp. Poglavaru, što se tako zdušno zauzimlje. Stalni smo, da se je uvjerio da su naše tužbe bile opravdane, a kad bi se gosp. Poglavar kočijom zaletio sve do Boraje, do na trogirsku medju, onda bi se uvjerio, da su naše tužbe bile premlene.

Nadcestar počeo je ispunjati jame ovdje oko Badžane pa do suda! Ta, to je, moj dragi nadcestaru, biljard prema onome kroz polje. Jeste li igdje vidjeli da *mući* stoje na testi i zapremaju $\frac{1}{3}$ teste? A, jeste li igdje vidjeli, da se *mući* ograde velikim bovanjem i kamenjem, kao zidićem, da se nerašpu? te što se mora dogoditi vodovima i kočijama, kad na ovako tijesnoj testi, moraju da se mite, a pogode uprav kod tog blaženog *muća*, ogradjena bovanjem?! To bi vam mogao kazati Jerko Maleš i njegovi konji, ako se nevaramo.

Svakako, evala gosp. Poglavaru! Knjinjani su pjevali: Zdravo kninski Rešetare, a mi želimo da Šibenčani zapjevaju: Zdravo šibenski Rešetare!

Iz društva „Kola“. Pozivlju se Gg. članovi muškog zbora hrv. muzičnog društva „Kola“, da večeras dodju u prostorije društva, da se dogovore sa Upravom o počimanju te o danima i satovima redovitih vježaba ove šk. godine. Uz bratski pozdrav.

Uprava „Kola“.

Hrv. pučka demokratska stranka u Spljetu priređuje veliku pučku zabavu 3. novembra 1907. na korist fonda za promicanje pučke prosvjete i suzbijanje anal-

fabetizma. Dobrovoljni prinosi šalju se „Odboru za pučku zabavu 3. novembra“ — Spljet.

Ovakom radu za podignuće puka želimo vas uspjeh.

„**Otdžbina**“, **Banja-Lučka** u 15. broju ovako popraća našu zapljenu: „Kremenjak“ ovaj simpatični list „za interese grada Šibenika i okolnih sela“, kako se sam u svojoj skromnosti naziva, konfiskovan je zbog članka „Zemlja Hirišimi“, koji je izišao u 29. broju. — U članku se iznosi teško stanje pod današnjim apsolutističkim režimom u Bosni i Hercegovini. Mali i simpatični „Kremenjak“ cvili u posljednjem svom broju na državno odvjetništvo“. — Iza ovoga donosi „Otdžbina“ naš članak iz predjašnjog broja.

Poruke Uredništva.

Svoj onoj Gg., koja su molila da ih upišemo u predbrojnik „Kremenjaka“ i da im pošaljemo nekoliko prvih brojeva, javljamo, da su nam svi brojevi već rasprodani. Govor Masarykov pak moći će štiti u cjelini, jer će do koji dan biti gotov u broširi.

Slijedi govor zastupnika Masaryka

Nemoram navoditi da želim reformu tiskovnog zakona, al dakako u sasama drugom smislu, neg li moj predgovornik.

Demokratizacija sama od sebe vodi k pitanju, kako ima ova demokratska sabornica stupati u smjeru gospodarskom. Od nekog doba čujem — a to se neprestano opetuje — da ono, što se naziva izrazom konjunktura, jest dobro, da ima nade, da će naš obrt dobiti novih tržišta možda na sjeveru Evrope. Zaista Ugarska će nas na to prinuditi, da budemo nešto čiji. To pripuštam. Čuli smo takodjer, da će nas g. ministar finansâ iznenaditi s veoma ugodnom viješću. Motrim li pak život, čujem neprestano o poskupljivanju svih potrebnih stvari za velike mase žiteljstva i za srednji stališ, nu i druge stvari sile nas da premišljamo. Molim, gospodo, svratimo pozornost na statistiku iseljivanja. (Odobranje.) Neću vam navoditi nikakvih brojaka — to može svaki vidjeti u kakvoj priručnoj knjizi. Nu austrijske brojke su jako velike. A ne samo to: molim, da se uvaži ovo: mi smo agrarno, poljodjelski daleko slabiji od Njemačke. Neću nas uporedjivati sa Danskom — sad je modom uporedjivat nas sa Danskom — nu zavirite li u statistiku, vidjećete, da Njemačka razmjerno proizvaja poljodjelski daleko više neg mi. Naše poljodjelstvo in puncto proizvoda je slabo. (Odobranje.)

Nu još nešto drugo, gospodo! Njemačka imade srednji obrt, recimo, mnogo životniji i jači neg mi; mali obrti, koji u nas padaju, nepadaju istom mjerom u Njemačkoj. Ili drukčije rečeno: Austrija je, gospodo, tvorničnijom državom neg Njemačka. (Odobranje.) To će reći — predstavite sebi samo živo, što će to reći — da Austrijanac umije uspješnije raditi samo onda, kad ga vodi i prinudjiva proizvod uredjen, tako rekući, tehnički i matematički i kad mora stati proti velikoj konkurenci. Nu ondje, gdje ima da samostalnije pokaže djelatnost, u poljodjelstvu, u manjim obrtima, puno je natražan. Ovdje je nužno kao svugdje učiniti poboljšanje.

Za mene je po sebi jasno, da mora biti uredeno opskrbljenje i osiguranje u starosti i iznemoglosti i sve, što je s tim u svezi, briga oko udovica i sirota: al dakako ne samo za radnike industrijske ili poljodjelske, već i za male zanatnike, za male posjednike! (Burno odo-

Svima, te nas pitaju, javljamo, da će govor Masarykov u lijepo opremljenoj knjižici izaći kroz 10-15 dana. Cijena će biti 20. helera (10. novčića). Od srca hvala onima, koji se nude govor razpačavati; to je dužnost svakog prijatelja napredka.

„Pučka Štionića Lučac-Manuš“. Spljet. — Učinjeno po vašoj želji List vam šaljemo. Kremenjački otpozdrav. Živila sloga puka Spljetskog i Šibenskog!

X. Skradin. — Uredjeno poslano Zagreb. Pozdrav.

Preporučujem št. općinstvu moju novu i bogatu

■ **Urariju i Zlatariju** ■

— — — u gradu (Medjugarim) — — —

— **CIJENE UMJERENE.** —

— **Eugen Pettoello — Šibenik.** —

2-26

bravanje.) Uprav sam pokazao, da smo narodom malih ljudi: Da, al otkud uzesti a nekrasti, otkud uzesti novce? Gospodo, ovdje je problem, koji ima biti ozbiljno riješen. Dakako tako to neide, kako to misli zastupnik D.r Lueger. (Smijeh.) Kad se je D.r Lueger digao, slušao sam s najvećom pozornošću i bio sam željan znati, kakav će savjet dati. Velju vam iskreno: čekao se, da reče: „Gospodo! Gospodo, kao predstavnik glavnoga grada carstva predlažem, da crkva, bogata crkva, bogata hjerarhija, bogata aristokracija, bogata p'utokracija učini dar..... (Burno odobranje, pleskanje ruku, povikivanje). Ipak imam pravo da kažem, što sam čekao. (Burno odobranje, povici). A'i predložilo se, da to ima učiniti država — to, gospodo, se pak razumi samo po sebi. Uvažite ipak, da je prijestoni govor — još za Kerbera sadržavao to obećanje te da prijestoni govor to i sad obećave. (Povici). Takav predlog držim, rekao bih, donekle bestaktnim, čudnom vrstom bizantinizma, (Burno odobranje, pleskanje ruku, povikivanje).

Nijesam čuo, što je rekao gosp. kolega Bjelohlavek. (Zast. *Bjelohlavek*: Valjda ćete takodjer jednom što dobiti od Rothschilda! — Neprestani povici).

Gospodo! Za mene pitanje osiguranja u starosti i iznemoglosti nije uopće pitanjem filantropije, već zakona i pravednosti. (Živa pohvala i aplauz. Zast. *Bjelohlavek*: To je bio zakoniti predlog!) Gospodine kolego! Ja nebih stavljao nikakvog predloga, ako li najviši prijestoni govor već zakon obećava. (Povici).

Gospodo! Sa stanovišta socijalne reforme mogu objasniti u ovoj prigodi svoje stanovište prama socijalnoj demokraciji. Pogledate li u brojke izborne statistike, socijalna demokracija, osobito u našem narodu, predstavlja danas većinu naroda. (Odobranje i buka. — Zast. *Pastor*: Hvala Bogu, još to nije tako!)

Broj radnika i gospodarski nesamostalnih ljudi — netvrdim, da su to sami radnici — čini u nas a i kod Nijemaca najmanje 50 do 60 procenata; potpuno i točno se to ustanoviti neda. A hoćete li u ovoj sabornici općeg izbornog prava, da uopće respektujete princip većine, hoćeš-nećeš morate se uvjeriti, da radnici, nesamostalni, socijalna demokracija prema izbornom ispatku predstavlja većinu austrijskih naroda. (Odobranje. Buka. Veliko povikivanje).

Nijesam kazao, da je ta većina složena samo od radnika, rekao sam izričito, da su u nju ubrojani i go-

spodarski nesamostalni, dakle i činovnici. Što hoću da kažem, jest ovo: Nalazim koliko držanje vlade, toliko ostalih stranaka naprama socijalnoj demokraciji pogriješnim za to, što je to držanje samo negativno. Tražim uprav ovdje rad pozitivni, to za me znači: Što se ne prestano starate, vlada, pa i druge stranke za socijalnu demokraciju? Pravite sve zapreke proti socijalnoj demokraciji a nedospijete pak k nikakvom socijalno reformnom radu. Svaka stranka ima imati svoj socijalno reformni program te u njemu doslijedno ima dalje stupati. Ostavite socijalne demokrate, nek idju svojim putem.

Razumi se po sebi, gospodo, da ja neću da držim kakovo predavanje..... (Živa vika i nemir. Predsjednik: molim mir)..... neću tumačiti razlike medju marksizmom, socijalizmom i socijalnom demokracijom, jerbo to treba sve razaznavati. Ja sâm nijesam, kako vidite, socijalnim demokratom. (Povici). Od samog početka mog javnog djelovanja postavio sam sebi kao ulogu, zajaziti u koliko je moguće veliki jaz medju socijalnom demokracijom i ostalim slojevima naroda te raditi oko pozitivne socijalne reforme.

Naša demokratska i socijalna politika mora, gospodo, u svezi sa gospodarskom i socijalnom brigom biti takodjer higijenička. — Mogao bih radi toga pokazati na pojave degeneračne, koje se mogu vidjeti ne samo kod radništva, nego i kod srednjih i ostalih stališa pa i kod poljodjelaca — moj predgovornik iznio je o poljodjelskom žiteljstvu slike ponešto mističke — i već je napokon vrijeme, da k gospodarskim socijalnim i moralnim brigama za naš narod pridodamo i tu brigu higijeničku, oko higijene školske, oko higijene socijalne i narodne.

Gospodo! U Berlinu se već misli da se ustanovi samosta'no ministarstvo ljekarstva a mi u Austriji smo još svedjer toliko zaostali, da tako malo mislimo na najživotnije temelje narodnog života, manje neg u drugim zemljama, a da uredjenje tih stvari prepuštamo sasma jednostavno tako zvanj prirodi i tako zvanj historiji.

Gospodo! Socialno i demokratski znači za me takodjer, da moramo tražiti izbornu pravo i prava politička takodjer i za žene. (Odobranje). Spreman sam, da će možda gosp. zastupnik Bjelohlavek nad tim još zbijati šalu. Nu ja sam osvjedočen, gospodo, da će kod svih naroda, a osobito kod nas u Austriji, žene već s toga, što se nepodavaju tako alkoholizmu kao mi muški (Odobranje), unijeti znameniti i veoma zdravi živalj takodjer u politiku.

Jer ja imam često dojam, da mi uopće samo za to živemo fizički dalje, jer naše žene i majke ne čine onoga, što mi činimo, to jest da se mi podavamo alkoholizmu i svemu, što je s tim u svezi. (Živo odobranje.)

Govorim li o demokratizmu i demokraciji, o demokratizaciji i socijalizaciji naše politike i našega života, jeste za mene demokracija očito nazorom svjetovnim i životnim; nije samo nečim političkim.

U prijestonom govoru — a tu dolazim na kapitolu o tako zvanom klerikalizmu — govori nam se, da slojevi narodni, koji žive iz dobiče svoje radje, moraju sebe opskrbiti korisnim znanjima, te imati životni nazor moralno utvrđen.

Potpisujem to. Govori se dalje o podupiranju znanosti. Pučka škola se navodi u smislu državnog zakona o narodnom školstvu za tvrdju vjersko-moralnog odgoja te se veli, da joj treba prije svega mirnoga razvoja.

Školstvo u Austriji, od najniže škole sve do najviše, treba u istinu duboke reforme. (Tako je!)

Nama nije dosta samo program, po kojemu ima biti reformovano vaspitanje učitelja, usposobljenje za učiteljsko zvanje — ne: pučka škola je zastarila a isto tako škole srednje i univeerse. (Živo odobranje).

To su većinom istorički baštinjene institucije, koje modernim zahtjevima ili — nije li vam draga riječ „moderni“, i meni je samomu često neugodno rabiti ju — cijeloj punoći života, u kojem živemo, već nijesu dostatne pa je to važni pozitivni rad, koji ovdje treba izvršiti. „Školi treba mirnoga razvoja“. Da, ko neda mira? To je pitanje. (Zast. Bjelohlavek: prof. Masaryk! — Živa veselost).

Čitali ste nedavno, gospodo, u novinama, da je olomučki arcibiskup u mom izbornom kotaru napadno injorovao načelnika, (Povici u českim klupama). Konstatujem odmah..... (Povici).

Dakle, gospodo, čitali ste, da je olomučki arcibiskup..... (Povici) Mogu počekati, gospodo. Velju dakle, da je olomučki nadbiskup pokazao prama načelniku jednog mjesta mog izbornog kotara svoje veoma neprijazno razpoloženje time, da ga nije primio za to što je ono mjesto biralo mene. (Zast. Hruban: To nije istina!) Konstatujem, da mi je to sam načelnik rekao. (Povici.)

U ostalom, gospodo, htio sam samo, da tako rečem, simbolički ovdje naznačiti, ko je to, ko pučkoj školi i školi u opće neda mira.

Reći ću vam svoje uvjerenje: upotrebio bih riječ „klerikalizam“, kad kolega Krek nebi bio svatio kao uvredu, kad se govori o klerikalizmu.

Govor kolege Kreka svidio mi se je, našao sam u njegovom govoru životno iskustvo, političko mišljenje i iskrenost, moram to kod protivnika, uprav kod protivnika respektovati te neću dakle govoriti samo o klerikalizmu, nego ću reći ovo: Austrijanska crkvena politika je ona, koja nastoji školu majstorski urediti.

U nas u Austriji zbiva se proces, kakvi se zbiva u svim ostalim katoličkim zemljama, u Belgiji i u Francuskoj, djelomično i u Njemačkoj, gdje je velika katolička universa.

Razlikuju se po načelima s jedne strane, recimo, katolicizam, katolička crkva, s druge strane socijalna demokracija. (Vika. Predsjednik: molim, da govornik ne bude prekidan!)

Sasma mi je ugodno, kad mogu malo otpočinuti. (Vika).

Velim: Problem, koji imamo riješiti — nu mi ne smijemo se tu vrtiti kao mačka oko vruće kaše — jeste duhovni problem a gospoda, koja žele imati u Austriji život duhovni, moraju ovdje pokazati svoju političku vještinu. Hic Rhodus, hic salta! (Povik: izagnati Židove!) Gospoda vam dokazuju, da crkvena politika i njezina kršćanska ljubav nijesu uvijek jedno te isto.

Što imamo činiti mi, koji nemožemo više stati na desno ni na lijevo? Ne govori samo za sebe. Problem biva često označivan kao regeneracija liberalizma. Liberalizam u istinu propada, to su pripustili danas i gospoda s druge strane, koja su se uvijek kazivala liberalima. Radi se o tom da se stvori duhovni život i to uprav u onim slojevima, koji nijesu ni na desno ni na lijevo, koji su prebrdili liberalizam te žele takodjer duhovno živjeti. A napose mi hoćemo, da Austrija bude imala duhovni život.

(Slijediće)